

گزارش راهبردی وضعیت اقتصاد ایران

(تحلیل وضعیت اقتصاد ایران بر اساس شاخص مدیران خرید اردیبهشت ماه ۱۴۰۵)

❖ خلاصه مدیریتی

اقتصاد ایران در اردیبهشت ۱۴۰۵، پس از عبور از شوک ژئوپلیتیکی اخیر و در دوره استقرار شرایط آتش‌بس، در مرحله‌ای قرار دارد که می‌توان آن را «تعدیل پسابحران» نامید. شاخص مدیران خرید (شامخ) کل اقتصاد با ثبت عدد ۴۲.۳ (تعدیل فصلی شده) نشان‌دهنده تداوم انقباض فعالیت‌ها برای چهاردهمین ماه متوالی است. بررسی دقیق داده‌ها نشان می‌دهد که بهبود نسبی شاخص نسبت به فروردین ماه (که عدد ۳۸.۵ را ثبت کرده بود) بیش از آنکه نشانه بازگشت اقتصاد به رونق باشد، بیانگر از سرگیری تدریجی فعالیت بنگاه‌ها پس از دوره تعطیلی گسترده و توقف تولید ماه گذشته است. استقرار شاخص‌ها در سطوح زیر ۵۰ هشدار می‌دهد که علی‌رغم فروکش کردن شوک‌های اخیر، اقتصاد همچنان با چالش‌های ساختاری عمیق از جمله بحران نقدینگی، ناترازی انرژی و انسداد در زنجیره تأمین مواجه است.

❖ تحلیل وضعیت اقتصاد کلان

برای فعالان اقتصادی، عدد ۵۰ مرز میان رونق و رکود است. شامخ کل اقتصاد (داده‌های تعدیل فصلی شده) در اردیبهشت ماه معادل ۴۲.۳ برآورد شده است که هرچند روند رو به بهبودی را نشان می‌دهد، اما شاخص‌های کلیدی اقتصاد بیانگر فعالیت بنگاه‌ها در سطوحی بسیار پایین‌تر از ظرفیت معمول است.

نوسان ۵ مؤلفه اصلی

- میزان تولید محصول یا ارائه خدمت (۴۴.۵): اگرچه نسبت به فروردین (۴۰.۴) بهبود یافته، اما سیزدهمین ماه رکود تولید را ثبت کرده است. به نظر می‌رسد اختلال در تأمین نهاده‌ها و محدودیت‌های انرژی از مهمترین عوامل کندی بازگشت به شرایط عادی باشند.
- میزان سفارشات جدید مشتریان (۴۰.۳): تداوم روند کاهشی در سمت تقاضا. اگرچه سرعت افت تقاضا نسبت به فروردین (۳۵.۰) کاهش یافته، اما همچنان فاصله زیادی با مرز رونق دارد که نشان‌دهنده ضعف تقاضای مؤثر و نااطمینانی مشتریان از آینده اقتصادی است.

- سرعت انجام و تحویل سفارش (۴۶.۵): بهبود نسبی در لجستیک را نسبت به ماه قبل (۴۴.۵) نشان می‌دهد که ناشی از بازگشایی برخی مسیرهای حمل‌ونقل پس از فروکش کردن درگیری‌هاست.
- موجودی مواد اولیه (۴۰.۲): همچنان در وضعیت انقباضی (زیر ۵۰). تداوم محدودیت‌های ارزی و اختلال در واردات، زنجیره تأمین بنگاه‌ها را با چالشی جدی و مزمن مواجه کرده است.
- میزان استخدام (۴۰.۵): دوازدهمین ماه پیاپی رکود در بازار کار. بنگاه‌ها همچنان به دلیل هزینه‌های بالا و عدم قطعیت، سیاست تعدیل نیرو یا عدم جایگزینی نیروهای خروجی را دنبال می‌کنند.

نوسان مؤلفه‌های کمکی

- میزان فروش کالا و خدمات (۴۳.۶): تداوم رکود در فروش که توان مالی بنگاه‌ها را برای تأمین سرمایه در گردش به شدت محدود کرده است.
- میزان صادرات (۴۲.۵): اختلالات لجستیکی، کاهش ارتباطات بین‌المللی و ریسک‌های منطقه‌ای همچنان مانع بهبود تجارت خارجی شده‌اند.
- قیمت مواد اولیه (۹۱.۹): تداوم فشارهای هزینه‌ای بی‌سابقه که به بالاترین سطح ۴۸ ماه اخیر رسیده است.

❖ تحلیل وضعیت بخش صنعت

- فشار هزینه‌ای و بحران نقدینگی بخش صنعت با ثبت عدد ۴۵.۳ (تعدیل فصلی شده) وضعیت نسبتاً بهتری از کل اقتصاد دارد، اما برای هفتمین ماه متوالی در فاز رکود قرار دارد.
- ابر تورم در مواد اولیه و نهاده‌ها: شاخص قیمت خرید مواد اولیه در بخش صنعت به عدد سهمگین ۹۲.۴ رسیده که بیشترین میزان در ۶۷ ماه گذشته (از آبان ۱۳۹۹) است. این موضوع بیانگر فشار بسیار زیاد هزینه‌ها بر دوش تولیدکنندگان در دوران پسابحران است که به زودی به قیمت فروش منتقل خواهد شد.
 - بحران موجودی انبار: شاخص موجودی مواد اولیه خریداری شده (۴۶.۱) در یکی از کمترین مقادیر خود قرار دارد. فعالان صنعتی از عدم تخصیص ارز، مسدود شدن ثبت سفارش و ماندن کالا در بنادر به عنوان اصلی‌ترین دغدغه‌ها یاد می‌کنند.

- وضعیت تولید و فروش: شاخص مقدار تولید صنعت (۴۷.۲) و میزان فروش محصولات (۴۱.۵) نشان‌دهنده تداوم ضعف در تولید و تقاضای داخلی است که توان مالی بنگاه‌ها را برای تأمین سرمایه در گردش محدود کرده است.

❖ کالبدشکافی زیربخش‌های صنعت

بررسی دقیق صنایع به تفکیک نشان می‌دهد که در دوره پسابحران، بازیابی فعالیت‌ها به صورت نامتوازن صورت گرفته و تنها تعداد محدودی از بخش‌ها موفق به عبور از مرز رکود شده‌اند

- بخش‌های دارای رونق: صنایع لاستیک و پلاستیک (۶۰.۲) با ثبت بیشترین میزان رشد، پیشران بخش صنعت در اردیبهشت ماه بوده‌اند. پس از آن، صنایع چوب، کاغذ و مبلمان (۵۱.۵) و صنایع کانی غیرفلزی (۵۰.۴) موفق شده‌اند وارد محدوده رونق ملایم شوند.
- بخش‌های در آستانه رونق: صنایع غذایی (۴۸.۸) و نساجی (۴۷.۳) علی‌رغم بهبود نسبت به ماه قبل، همچنان در محدوده انقباض قرار دارند اما نسبت به سایر بخش‌ها وضعیت پایدارتری را تجربه می‌کنند.
- بخش‌های با رکود ملایم: صنایع فلزی (۴۴.۴) و فراورده‌های نفت و گاز (۴۴.۱) تحت فشار اختلال در زنجیره تأمین و ناترازی‌های انرژی، در فاز انقباضی باقی مانده‌اند.
- بخش‌های با رکود عمیق: صنایع ماشین‌سازی و لوازم خانگی (۴۳.۵) و وسایل نقلیه و قطعات وابسته (۴۱.۱) به دلیل توقف طرح‌های سرمایه‌گذاری و بحران نقدینگی، با کاهش شدید فعالیت‌ها مواجه هستند.
- بحرانی‌ترین وضعیت: صنایع پوشاک و چرم (۳۹.۴) و صنایع شیمیایی (۳۹.۸) کمترین میزان شاخص را ثبت کرده‌اند که احتمالاً بخشی از این وضعیت ناشی از قطعی اینترنت، کاهش فروش آنلاین و افت قدرت خرید بوده است.

در مجموع، الگوی زیربخش‌ها نشان می‌دهد که صنایع وابسته به تقاضای مصرفی و سرمایه‌گذاری، آسیب بیشتری از شوک‌های اخیر دیده‌اند، در حالی که برخی صنایع با بازار باثبات‌تر یا تقاضای جایگزین، سریع‌تر در مسیر بازیابی قرار گرفته‌اند.

❖ تحلیل وضعیت بخش خدمات

در اردیبهشت ۱۴۰۵ داده‌های آماری نشان می‌دهد که بخش‌های غیرصنعتی، به‌ویژه خدمات، کانون اصلی رکود در اقتصاد پساجنگ هستند. شکاف ۳ واحدی میان شاخص کل اقتصاد (۴۲.۳) و بخش صنعت (۴۵.۳) نشان می‌دهد که احتمالاً رکود در خدمات به مراتب عمیق‌تر از حوزه تولید است. به نظر می‌رسد این بخش‌ها بیش از سایر بخش‌ها از فشار قطعی اینترنت بین‌الملل، اختلال در زنجیره تأمین و نااطمینانی‌های حاکم بر فضای کسب‌وکار تاثیر پذیرفته‌اند که منجر به افت شدید تقاضا و توقف بسیاری از فعالیت‌های وابسته به فضای مجازی شده است. تداوم روند کاهشی در شاخص «ارائه خدمات» برای سیزدهمین ماه متوالی، می‌تواند زنگ خطری برای پایداری اشتغال در این بخش‌ها باشد، چرا که هزینه‌های بالای تولید و کاهش فروش، بسیاری از بنگاه‌های خدماتی و ساختمانی را به سمت تعدیل نیرو یا توقف کامل فعالیت سوق داده است.

❖ مقایسه بین‌المللی (می ۲۰۲۶)

شاخص PMI که توسط S&P Global منتشر می‌شود، یکی از معتبرترین شاخص‌های پیش‌نگر اقتصاد جهان است و در حال حاضر بیش از ۴۰ اقتصاد را پوشش می‌دهد؛ این کشورها در مجموع حدود ۹۰ درصد تولید ناخالص داخلی جهان را دربر می‌گیرند. با این حال، در رتبه‌بندی ماهانه PMI بخش صنعت (Manufacturing) معمولاً داده‌های حدود ۳۰ تا ۳۵ کشور منتشر و با یکدیگر مقایسه می‌شوند. در ماه مه ۲۰۲۶، کشورهایمانند هلند (۵۵.۹)، ایرلند (۵۵.۹)، هند (۵۴.۳) و نیجریه (۵۴.۱) در صدر جدول قرار گرفتند که نشان‌دهنده رشد قابل توجه تولید، افزایش سفارش‌های جدید و بهبود فضای فعالیت‌های صنعتی است. در مقابل، قطر (۴۵.۹)، کنیا (۴۶.۶)، مصر (۴۷.۱)، روسیه (۴۸.۸) و فرانسه (۴۸.۹) پایین‌ترین مقادیر PMI را به ثبت رساندند که بیانگر تضعیف تقاضا، کاهش فعالیت‌های تولیدی و تداوم فشارهای اقتصادی بر بخش صنعت این کشورهاست. این تفاوت‌ها نشان می‌دهد که اگرچه اقتصاد جهانی در مجموع در محدوده رشد قرار دارد، اما شدت و کیفیت این رشد در میان کشورها متفاوت بوده و شرایط داخلی، سیاست‌های اقتصادی و تحولات ژئوپلیتیکی همچنان نقش تعیین‌کننده‌ای در عملکرد بخش صنعت ایفا می‌کنند.

ایران در حال حاضر در شبکه رسمی انتشار PMI شرکت S&P Global عضویت ندارد و از این‌رو در رتبه‌بندی بین‌المللی این شاخص قرار نمی‌گیرد. با این حال، شاخص «شامخ» که توسط اتاق بازرگانی ایران منتشر می‌شود، از نظر روش‌شناسی و ساختار، مبتنی بر استانداردهای PMI بوده و می‌تواند مبنایی مناسب برای مقایسه‌های تحلیلی با شاخص‌های بین‌المللی باشد. در همین دوره، شامخ بخش صنعت ایران با ثبت عدد ۴۵.۳ در محدوده رکود قرار داشت که حتی از پایین‌ترین مقادیر ثبت‌شده در میان کشورهای حاضر در رتبه‌بندی PMI نیز کمتر

است. البته این وضعیت تا حدی تحت تأثیر شوک ژئوپلیتیکی اخیر و شرایط پسابحران قرار داشته و این مقایسه صرفاً جنبه مقایسه تحلیلی دارد.

❖ پیام‌های کلیدی برای سیاست‌گذاران

- تأمین پایدار مواد اولیه و تسهیل تخصیص ارز بهتر است در اولویت سیاست‌گذاری قرار گیرد. زیرا تداوم کاهش موجودی مواد اولیه، خطر افت بیشتر تولید و توقف فعالیت برخی بنگاه‌ها را در ماه‌های آینده افزایش می‌دهد.
- افزایش بی‌سابقه قیمت نهاده‌های تولید، هشدار می‌دهد نسبت به تداوم فشارهای تورمی است. در صورت تداوم این روند، بخشی از افزایش هزینه‌ها به قیمت محصولات منتقل شده و می‌تواند موج جدیدی از تورم تولیدکننده و مصرف‌کننده را رقم بزند.
- بهبود نسبی شامخ نسبت به فروردین، به معنای خروج اقتصاد از رکود نیست. تا زمانی که شاخص‌های اصلی به بالای مرز ۵۰ بازنگردند، استمرار سیاست‌های حمایتی، ثبات بخشی به محیط کسب و کار و کاهش نااطمینانی‌های اقتصادی ضروری خواهد بود.

❖ نتیجه‌گیری و چشم‌انداز

اقتصاد ایران در اردیبهشت ۱۴۰۵، پس از فروکش کردن شوک‌های ژئوپلیتیکی اخیر، وارد مرحله تعدیل پسابحران شده است. با این حال، استمرار قرار گرفتن شاخص‌های شامخ کل اقتصاد (۴۲.۳) و بخش صنعت (۴۵.۳) در محدوده رکود نشان می‌دهد که بازگشت به مسیر رشد پایدار هنوز محقق نشده است. بهبود نسبی شاخص‌ها نسبت به فروردین، بیش از آنکه بیانگر رونق باشد، از کاهش شدت شوک اولیه و ازسرگیری تدریجی فعالیت بنگاه‌ها حکایت دارد.

در صورت تداوم شرایط موجود، سه ریسک اصلی همچنان اقتصاد و بخش تولید را تهدید می‌کند:

- ۱- انتقال افزایش بی‌سابقه قیمت مواد اولیه به قیمت محصولات و تشدید فشارهای تورمی.
- ۲- تداوم بحران نقدینگی و محدودیت سرمایه در گردش بنگاه‌ها در پی کاهش فروش و دشواری تأمین مواد اولیه.
- ۳- گسترش فشار بر بازار کار و افزایش احتمال تعدیل نیروی انسانی در صورت استمرار محدودیت‌های تولید و زنجیره تأمین.

از این رو، تسهیل تأمین مواد اولیه، ایجاد ثبات در سیاست‌های ارزی، کاهش نااطمینانی‌های محیط کسب و کار و رفع گلوگاه‌های تجاری، مهم‌ترین پیش‌شرط‌های کاهش رکود و بازگشت تدریجی اقتصاد به مسیر رشد خواهد بود. به بیان دیگر، مهم‌ترین چالش اقتصاد ایران در مقطع کنونی، نه آغاز یک بحران جدید، بلکه جلوگیری از تثبیت رکود تورمی و تبدیل آن به یک وضعیت پایدار در ماه‌های آینده است.